

Opmerkelijke vogeltrek tijdens oostelijke winden in najaar 1987, Monster en Westduinpark (Den Haag)

Kees Mostert & Danny Laponder

Inleiding

In de jaren tachtig is het tellen van zichtbare landtrek van vogels weer sterk op de voorgrond getreden (LWVT 1981)*. Dit resulteerde onder meer in het feit dat sinds enige jaren in de smalle duinstrook ten zuiden van Den Haag de vogeltrek systematisch wordt geteld.

Al spoedig bleek dat door de enorme stuwing die met name in het najaar plaatsvindt, de aantallen zich nauwelijks meer laten vergelijken met andere telposten in het binnenland en zelfs langs de kust ten noorden van Katwijk.

Deels is deze stuwing te verklaren door de relatief zuidwestelijke ligging en deels door de smalle duinstrook, waardoor veel vogeltrek zich boven deze strook concentreert. Ten zuiden van Hoek van Holland waaiert de vogeltrek in allerlei richtingen weer uit elkaar door de vele brede wateren. Dit verschijnsel is zelfs al goed op de Maasvlakte merkbaar.

Overigens is hier niets nieuws onder de zon. Reeds in de jaren veertig was dit verschijnsel door onder meer Tinbergen (1949) opgemerkt en deed jarenlang onderzoek aan vogeltrek te Monster en Hoek van Holland. Ook is bekend dat weersomstandigheden een sterke invloed hebben op zichtbare vogeltrek. Zo vliegen in het najaar bij zuidwestenwinden veel vogels laag en dus zichtbaar voor de waarnemer, om zo weinig mogelijk tegenwind te ondervinden. Bij noordoostenwinden kan veel vogeltrek op grote hoogte passeren, zodat deze niet is waar te nemen.

Het najaar van 1987 werd gekenmerkt door het veelvuldig voorkomen van winden uit de oosthoek. Hierdoor is het trekbeeld ingrijpend veranderd ten aanzien van voorgaande jaren met overwegend zuidwestelijke stroming; sommige soorten, waaronder veel breedfronttrekkers, werden op sommige dagen massaal doortrekkend waargenomen, terwijl andere soorten juist in ongewoon lage aantallen doortrokken. Ook is bij enige soorten een ongewoon doortrekpatroon ontstaan; zo werd in november, in schril contrast met het najaar van 1986, vrijwel geen vogeltrek waargenomen.

Dit artikel beoogt een indruk en een overzicht over deze interessante verschijnselen te geven.

Ligging telposten

Ten zuiden van Den Haag (tot Hoek van Holland) wordt op twee posten vogeltrek geteld. Dit gebeurt te Monster De Bloedberg en te Den Haag in het Westduinpark De Vulkaan (zie figuur 2).

Voor dit artikel zijn gegevens van beide telposten gecombineerd. Beide telposten hebben ten opzichte van elkaar hun voor- en nadelen.

De Vulkaan is circa 31 meter hoog, maar ligt tevens in een veel reliëfrijker en breder duingebied. Vanaf De Vulkaan worden vaker groepen vogels op grotere afstand opgemerkt, zoals ganzen en Kievit en bovendien heeft de telpost vrij uitzicht op het strand (strandlopers en meeuwen).

De Bloedberg nabij Monster bevindt zich in een zeer smalle (nauwelijks 100 meter) en bovendien overzichtelijke en weinig reliëfrijke duinstrook en is circa 20 meter hoog.

Hierdoor treedt met name voor leeuweriken, piepers en gorzen een nog grotere stuwing op. Ook een soort als IJsgors wordt systematisch in hogere aantallen gezien. Een nadeel van de telpost is echter dat er geen uitzicht is op het strand en dat op sommige dagen een deel van de trek oostwaarts kan passeren (met name bij Roek).

De telposten liggen op circa vijf km van elkaar verwijderd (zie figuur 2).

Telintensiteit en methodiek

Om een goede vergelijking te maken met voorgaande jaren is het belangrijk de telintensiteit van de verschillende jaren met elkaar te vergelijken. In figuren 3a en 3b zijn de telgegevens samengevat van 1986 en 1987 in de periode 15 september – 15 november. Deze periode is zo gekozen, omdat hierin de meeste oostelijke winden in 1987 optraden en bovendien dan de meeste vogeltrek passeert (althans voor een groot aantal soorten). De bezetting in deze periode is zowel in 1986 als 1987 zeer hoog namelijk gemiddeld 9,1 en 10,4 teluren per dag!

Alhoewel in het najaar van 1987 meer teluren

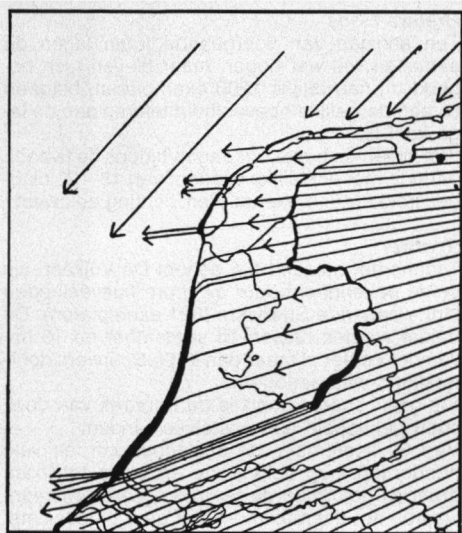
zijn gemaakt, zijn de ochtenduren, waarop meestal 80 – 90% van de vogeltrek plaatsvindt, zeer goed met elkaar te vergelijken (1986: 265 ochtenduren, 1987: 255 ochtenduren).

– de periode 18 tot en met 23 oktober viel in oktober 1986 grotendeels uit wegens zeer slecht weer (storm, veel regen) waardoor op 24 oktober overigens een massale trekdaag ontstond.

– in september 1987 is er in de ochtenden matig geteld.

Afgezien van deze periode is er vrijwel continue geteld, zodat een vergelijking met absolute aantallen goed mogelijk is.

Afgezien van de telintensiteit nog een paar op-

Figuur 1. Zeer geschematiseerde voorstelling van de herfst-trek van Spreeuw en Vink over Nederland. Let op de aanzwellende trekstroom langs de Noordzeekust.

(naar L. Tinbergen 1949).

merkingen over de gevolgde methodiek; op beide posten wordt per half uur genoteerd, behalve op landelijke simultaandagen (LWVT) waarop per kwartier wordt genoteerd. In principe worden alle zuidwestelijk vliegende vogels genoteerd die met het blote oog zijn te ontdekken; dit geldt dus, wat De Vuurbaard betreft, ook voor vogels die over het strand vliegen. Trek over zee wordt in principe niet geteld.

Op dagen met massale doortrek is het bij sommige soorten zoals Vink, Graspieper en Spreeuw vaak niet mogelijk te tellen en worden ze per 100- of 1000-tal geschat. Door uiteenstaande mensen op topdagen blijken de aantallen, zeker wanneer slechts één of enkele mensen aanwezig zijn, wat in de regel het geval is, vaak behoorlijk onderschat te worden. Op deze dagen dienen de genoemde aantallen in de regel als minimum te worden gezien en bovendien zullen een klein aantal solitair of onopvallende doortrekkende vogelsoorten vaker gemist worden dan op relatief rustige dagen.

Het is dan ook volstrekt onmogelijk specifieke trekrichtingen van groepen vogels bij te houden en alleen zuidwestelijke en noordoostelijke richting wordt onderscheiden. Sterk afwijkende koersen, zoals land- of zee-inwaarts worden meestal wel genoteerd.

Algemene opmerkingen over het weer

In het najaar van 1986 overheersten voornamelijk zuidwesten- en westenwinden. Over het algemeen was het weerbeeld vrij zacht en nat.

De tweede helft van september was droog en zeer koud. De eerste zeventien dagen van oktober brachten rustig, droog en zacht herfstweer met in de ochtend herhaaldelijk mist. Een markante weersomslag op 18 oktober leidde een pe-

riode van onstuimig en wisselvallig weer in waarbij veel regen en veel wind (dagelijks werd windkracht 7 bereikt of overschreden), terwijl op de 20ste een zware westerstorm woedde. Op 27 oktober, nadat de wind weer matig uit het zuidwesten waait, trad een enorme trek golf op na de vertraging door slecht weer. De laatste dagen van oktober blijven wisselvallig waarbij op 30 oktober opnieuw een grote trek golf ontstaat.

November was zeer zacht, waarbij de wind steeds matig uit zuidwestelijke richtingen waait, afgezien van 12 – 14 november waarbij de wind tijdelijk zuid en zuidoost is. In de periode 15 september – 15 november treden in 1986 slechts vijf dagen op met oostelijke of zuidoostelijke winden.

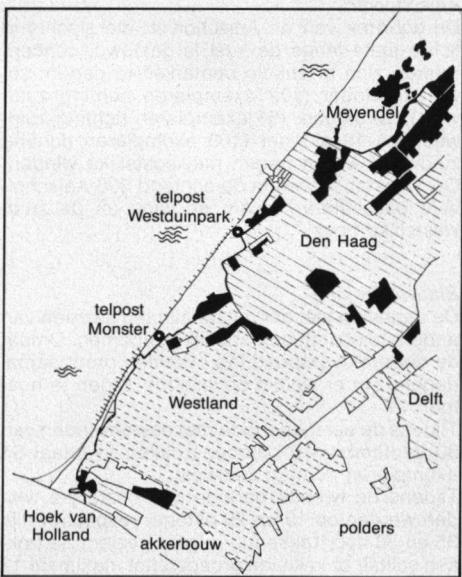
Het najaar van 1987 wordt vooral gekenmerkt door het regelmatig optreden van oostelijke en zuidoostelijke winden (van 15 september – 15 november op achttien dagen). Voorts is het najaar nat, maar aan de zachte kant.

In de tweede helft van september overheerst een krachtige weststroming. Na 20 september wordt de wind zuidwestelijk, later westelijk, waarbij veel buien optreden. Op 30 september treedt vorst aan de grond op.

In oktober is de periode 13 tot 16 oktober wisselvallig met veel wind, waarbij op 16 oktober een zware zuidwesterstorm optreedt. Na 20 oktober is er vaak een zwakke wind met veel bewolking en zachte lucht waardoor rustig herfstweer optreedt met regelmatig mist in de ochtend.

De perioden met oostenwinden in combinatie met het doorkomen van veel vogeltrek wordt onder resultaten verder besproken.

- = bos
- ▨ = stedelijk gebied
- ▧ = kassen en stedelijk gebied

Figuur 2. De ligging van de telposten.

Resultaten

In september 1987 kwam de trek pas laat op gang. Voor veel soorten, zoals leeuweriken en vinkachtigen, was 30 september toen er een vrij krachtige oostenwind ging waaien, de eerste goede trekdag.

De eerste vijf dagen van oktober, alsmede 10 en 12 oktober waren onder invloed van van schrale oosten- en zuidoostenwinden (later zuid) goede trekdagen. Van 6–9 oktober en 13–16 oktober waren perioden met wisselvallig weer (veel buien en vaak zuidwesten- of westenwind) waarbij de vogeltrek (behalve Graspieper) niet noemenswaardig was.

Toen de wind op 17 oktober matig aanvankelijk uit het zuiden, maar later uit oostelijke en zuidoostelijke richtingen waaide (18 tot en met 20 oktober) ontstonden zeer goede trekdagen voor vrijwel alle vogelsoorten.

Na 20 oktober valt de trek echter voor de meeste soorten sterk terug, zelfs ook nadat de wind op 26 en 28 oktober opnieuw uit de oosthoek waait. Ook 31 oktober is onder de zelfde omstandigheden weer een goede trekdag.

November is echter rampzalig stil en er werd nog maar nauwelijks trek van betekenis gezien, zeker ten aanzien van het najaar van 1986. Zo zijn de aantallen van de gepasseerde vogels van de eerste helft van november vergelijkbaar met een redelijke goede ochtend in oktober!

Ook in november treden van 4 tot 10 november weliswaar bij veranderlijke windrichtingen, een aantal malen zuidoostelijke winden op, echter zonder zichtbare vogeltrek.

Hieronder zullen een aantal vogelsoorten besproken worden waarbij het trekbeeld in 1987 duidelijk werden beïnvloed door de oostenwinden:

Aalscholver

De doortrek van de Aalscholver, die slechts in lichte mate langs de kust is gestuwd, concentreerde zich in enkele opmerkelijke dagen; zowel 3 oktober (102 exemplaren richting zuidwest), 10 oktober (51 exemplaren richting zuidwest) en 19 oktober (109 exemplaren richting zuidwest) waren dagen met oostelijke winden. Op 17 oktober toen in de ochtend 308 Aalscholvers passeerden, kwam de wind uit de zuidwestelijke hoek.

Blauwe Reiger

De aantallen van het najaar zijn ten aanzien van andere telposten opmerkelijk te noemen. Omdat de doortrek verspreid lag over een groot aantal dagen, zijn er weinig opvallende dagen te noemen.

Tijdens de eerste periode met oostenwinden van 30 september–5 oktober trokken in totaal 57 exemplaren richting zuidwest.

Tijdens de tweede periode met oostelijke winden werden op 19 en 20 oktober respectievelijk 35 en 38 doortrekkende reigers gezien. Ze trokken solitair of in kleine groepen (tot maximaal 12 exemplaren) verdeeld over de gehele dag.

Grauwe Gans

Ten aanzien van voorgaande jaren lagen de aantallen wel wat hoger, maar bleven toch beperkt tot nauwelijks 1200 exemplaren, hetgeen bij een dergelijke hoeveelheid teluren aan de lage kant is.

Wel vielen de beste trekdagen tijdens de tweede periode met oostelijke winden; van 18–20 oktober trokken 640 exemplaren richting zuidwest.

Sperwer

Tijdens het najaar 1984 genoot De Vulkaan als enige bekendheid door de grote hoeveelheden langsvliegende Sperwers (821 exemplaren). Dit najaar werden tussen 15 september en 15 november echter al meer dan 1100 Sperwers doortrekkend waargenomen.

Als geen andere soort is de doortrek van deze soort gekoppeld aan oostelijke winden.

Van 30 september tot 6 oktober werden vele honderden laag scherende en soms tot losse groepen geformeerde Sperwers waargenomen, waarbij het dagmaximum viel op 1 oktober met 136 doortrekkers. Wanneer de wind op 10 oktober weer even zuidoost is, wordt opnieuw een trek golf van 45 exemplaren geteld.

Alsof het niet op kan verschijnen in de tweede periode (18–20 oktober) opnieuw ruim 280 Sperwers, op 19 oktober werden liefst 167 exemplaren gezien. In tegenstelling tot de ochtenduren vlogen de Sperwers in de middag op grote hoogte en in losse groepen.

In de derde periode (26–31 oktober) werden echter hooguit enkele tientallen exemplaren per dag gezien (in totaal 79) hetgeen geregeld voorkomt op dagen waarin zuidwestenwinden overheersen. Ook in november blijven de aantallen laag; alleen op 2 november (12 exemplaren) en 7 november (22 exemplaren) worden wat meer Sperwers gezien. (zie figuur 4e).

Overige stootvogels

Ook andere stootvogels werden in meer dan normale aantallen waargenomen. Dit geldt met name voor de kiekendieven, Havik en Slechtvalk.

De Bruine Kiekendief, die normaal gesproken in oktober nauwelijks wordt gezien, trok in de eerste periode (30 september–5 oktober) goed door met 11 exemplaren zuidwest, maar vooral op 18 en 19 oktober met respectievelijk zeven en acht doortrekkers. Blauwe Kiekendieven waren in beide perioden goed vertegenwoordigd met respectievelijk 21 en 16 doortrekkers.

Van de Slechtvalk, die meestal maar een paar keer per jaar wordt gezien, werden acht doortrekkers gemeld waaronder een zeer groot exemplaar op 14 oktober. Ook de twintig Haviken en vier Rode Wouwen, die normaal gesproken vrijwel niet worden gezien, werden grotendeels tijdens de oostenwinden opgemerkt.

Buizerden werden vreemd genoeg minder vaak gezien dan in 1986 (maximum dag op 30 september met 11 exemplaren). Dit kan echter grotendeels verklaard worden door één uitzonderlijke dag in 1986 (13 november) toen onder invloed van een zuidoostelijke stroming het voor

de kuststrook vrij uitzonderlijke aantal van 34 exemplaren werd waargenomen. Smelleken en Torenvalk werden in normale aantallen gezien. Naast deze soorten werden tijdens de oostenwinden onder meer nog een Ruigpootbuisard, een paar Wespendedieven, drie Visarenden en vier Boomvalken geteld.

Kraanvogel

Op 28 oktober verschenen rond het middaguur tijdens motregen en een matige oostelijke wind onverwachts 181 Kraanvogels, die in één grote en drie kleinere formaties doorkwamen. Op 31 oktober en 3 november werden nog respectievelijk een solitair exemplaar en drie exemplaren vliegend richting zuidwest waargenomen.

Kievit

In de eerste periode met oostelijke winden (30 september – 5 oktober) werden de eerste groepen van enige honderden Kieviten gemeld (650 exemplaren). En 10 oktober viel daarna op met 1730 doortrekkers. In de tweede periode is de trek goed op gang gekomen (18 – 20 oktober) met ruim 12.000 doortrekkers. Na 20 oktober valt de trek echter ineens weg; alleen op 26 en 27 oktober worden nog enige groepen waargenomen (in totaal 335 exemplaren). Onverwachts trekken op 31 oktober ruim 2000 exemplaren door.

Overige steltlopersoorten

Afgezien van de Kievit zijn voor steltlopers weinig opmerkelijke dagen te vermelden; er worden wat meer Watersnippen gezien (maximumdag 144 exemplaren op 19 oktober) waarbij de trekdagen precies samenvallen met het voorkomen van oostenwinden. Op 20 oktober en 9 november werd een trekkend Bokje gezien.

Duiven

Ook de duiventrek is ten aanzien van voorgaande jaren nauwelijks anders. Enkele goede trekdagen van de Houtduif vielen in de tweede periode met oostelijke winden, toen ruim 600 exemplaren richting zuidwest vlogen).

Bij de Houtduif vielen 17 oktober (2059 exemplaren richting zuidwest), 18 oktober (334 exemplaren richting zuidwest) en 31 oktober (225 exemplaren richting zuidwest) op. In november zijn de aantallen lager, 1 november (184 exemplaren richting zuidwest) en 15 november (302 exemplaren richting zuidwest).

Veldleeuwerik

Wanneer op 30 september de wind uit het oosten gaat waaien wordt de eerste doortrek van deze soort geconstateerd (330 exemplaren richting zuidwest). Deze trek houdt de eerste dagen van oktober aan, alhoewel in totaal slechts 210 exemplaren passeren. 18 oktober neemt de trekintensiteit sterk toe, 19 oktober betreft een unieke topdag met meer dan 11.000 trekkers, terwijl op 20 oktober nog eens 3700 exemplaren passeren. In de dagen met zuidwestenwinden tussen de periode met oostenwinden in is nauwelijks trek te bespeuren (zie grafiek 4a).

In de derde periode (26 – 31 oktober) vallen alleen 28 oktober en 31 oktober op met respectievelijk 810 en 650 exemplaren richting zuidwest. In de eerste helft van november trekken nog slechts 280 exemplaren door met als maximumdag 3 november met 82 exemplaren richting zuidwest.

Boomleeuwerik

Afgezien van 12 oktober vallen alle dagen met meer exemplaren op dagen met oostelijke winden samen. Op 18 – 20 oktober trekken 35 exemplaren richting zuidwest en op 31 oktober 14 exemplaren. In november wordt de soort vreemd genoeg niet meer waargenomen.

Graspieper

Voor de Graspieper is het najaar van 1987 een gedenkwaardig jaar geworden met tussen 15 september – 15 november liefst ruim 96.000 doortrekkers! Aanvankelijk kwam de doortrek pas laat op gang (de laatste dagen van september) terwijl hij pas begin november stagneert (zie figuur 4b). Op 30 september was een topdag met 12.240 exemplaren richting zuidwest. In de eerste decade van oktober trekken ongekende hoeveelheden Graspiepers in zuidwestelijke richting, waarbij vooral 5 en 10 oktober met respectievelijk 11.400 en 8600 exemplaren opvallen. In totaal ging het hier om 43.000 doortrekkers. Ook na 10 oktober blijven trekgolven van vele duizenden exemplaren volgen; op 12 oktober worden 7.800 exemplaren richting zuidwest gezien, terwijl in de tweede periode met oostelijke winden (18 – 20 oktober) ruim 20.000 exemplaren passeren. Pas na 20 oktober nemen de dagelijkse aantallen af. Toch worden op 26 en 31 oktober opnieuw trekgolven gezien van respectievelijk 2.300 en 2.600 exemplaren richting zuidwest. In de eerste helft van november trokken nog 715 exemplaren door met een maximum van 154 exemplaren op 10 november. Ondanks dat de topdagen plaatsvinden op dagen met oostenwinden, is de doortrek op dagen met zuidwesten- en zelfs noordenwinden zeer goed te noemen in de eerste helft van oktober.

Boompieper

Alhoewel een aanzienlijk deel van de doortrek reeds in augustus en september plaatsvindt, heeft de trek dit jaar in oktober nog een interessante nasleep gehad. In september treden verscheidene dagen op met enige tientallen doortrekkers waarbij 21 september opvalt met 57 exemplaren richting zuidwest. Begin oktober komen tijdens de oostenwinden enige honderden Boompiepers door waarbij vooral 5 en 10 oktober goede trekdagen waren met respectievelijk 100 en 87 exemplaren richting zuidwest. Na 10 oktober neemt de dagelijkse doortrek af, maar op goede graspieperdagen ontstaan steeds weer kleine piekjes namelijk op 12 oktober (15 exemplaren), 17 oktober (18 exemplaren), 19 oktober (23 exemplaren) en 20 oktober (6 exemplaren). Na 20 oktober worden nog vijf Boompiepers gezien waarvan de laatste twee exemplaren op 31 oktober worden waargenomen.

Roodkeelpieper

Steeds meer telposten langs de kust maken in het najaar melding van doortrekkende Roodkeelpiepers; dit is ook het geval bij Monster en Westduinpark. Alhoewel nog niet iedere waarnemer de geluidskenmerken voldoende beheerst, werden in totaal tien Roodkeelpiepers geclaimd en nog enkele niet-zekere determinaties. Dit betrof op 21 september (één exemplaar), 2 oktober (twee exemplaren) 5 oktober (vier exemplaren), 17 oktober (twee exemplaren) en 19 oktober (één exemplaar).

Duinpieper

Ook de aantallen Duinpiepers waren in 1987 zeer goed te noemen. In september werden in totaal vijf langsvliegende exemplaren genoteerd. Tijdens de eerste dagen van oktober werden de meeste Duinpiepers gezien; er vlogen liefst 24 exemplaren richting zuidwest, waarbij groepjes van vier en vijf exemplaren tegelijk werden gezien. 12 oktober spande echter de

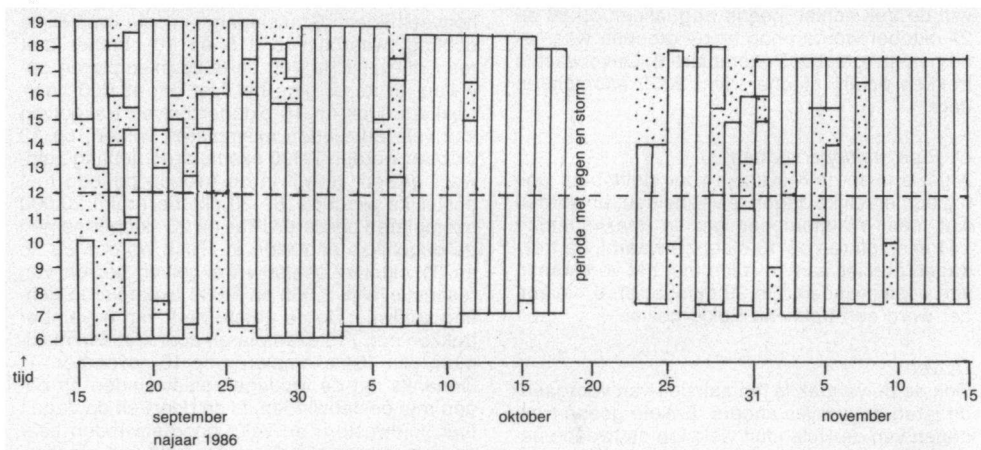
kroon met elf exemplaren in de ochtenduren tijdens een zwakke zuidenwind.

Hoe regelmatig deze soort in oktober doorkwam blijkt uit het feit dat tot 20 oktober op dertien dagen Duinpiepers werden gemeld. De laatste waarneming betreft een groepje van drie exemplaren op 22 oktober. Ook op andere telposten onder meer de Maasvlakte werden meer Duinpiepers waargenomen dan in voorgaande jaren.

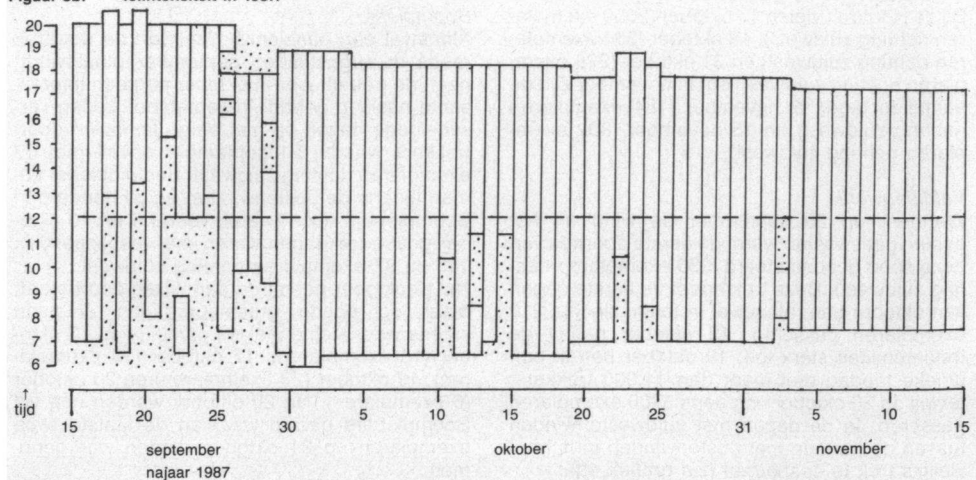
Grote Pieper

Hetgeen voor de Duinpieper werd gemeld is ook van toepassing op de Grote Pieper. Omdat alleen zekere waarnemingen werden genoteerd gelden deze aantallen als een minimum. De eerste doortrekker wordt pas 3 oktober gemeld. Op vier dagen worden verscheidene Grote Piepers gezien namelijk 5 oktober (zes exemplaren richting zuidwest), 10 oktober (drie exemplaren richting zuidwest), 12 oktober (twee exemplaren richting zuidwest) en 17 oktober (twee exemplaren richting zuidwest). Het laatste exemplaar dat

Figuur 3a. Telintensiteit in 1986.

Figuur 3b. Telintensiteit in 1987.

op 19 oktober werd gezien was tijdelijk foeragerend in de zeeleep te zien.

Lijsters

Ondanks dat met name begin en midden oktober vele ochtenden honderden zowel zuidwest, als oost, als noord vliegende Zanglijsters waren te zien is het uiteindelijk aantal beslist niet hoger dan in voorgaande jaren.

Dit geldt ook voor de Kramsvogel en Koperwiek, waarbij echter vermeld moet worden dat 1986 een buitengewoon goed jaar voor deze soorten was. Vermeldenswaard is echter 25 oktober toen na een ochtend met dichte mist en een zwakke noordoostenwind onverwachts ruim 35.000 Kramsvogels en Koperwieken richting zuidwest trokken. Ook in november zijn nog enkele dagen (2,7 en 8 november) met enkele duizenden trekkende Kramsvogels waargenomen. De Grote Lijster maakte ten aanzien van voorgaande jaren voor de lijsters een uitzondering; met name in de tweede periode met oostelijke winden (18 - 20 oktober) vlogen 132 exemplaren richting zuidwest, hetgeen voor de kust een vrij uitzonderlijk aantal is.

Mezen

Ten aanzien van voorgaande jaren viel de trek van de Pimpelmees erg op, terwijl de Koolmees duidelijk in lagere aantallen doorkwam. In de tweede helft van september trokken dagelijks al enige honderden Pimpelmezen, waarbij 19 september met 391 exemplaren opviel, terwijl slechts enkele tientallen Koolmezen werden gezien. Op 30 september en de eerste dagen van oktober is de doortrek niet noemenswaard. Van

af 17 oktober nemen de aantallen echter indrukwekkende vormen aan; zo passeren op 19 oktober liefst 1265 Pimpelmezen, terwijl er in de gehele tweede periode (18 - 20 oktober) 2210 exemplaren passeren. Ook Koolmezen trokken op 17 oktober (225 exemplaren richting zuidwest) en 19 oktober (186 exemplaren richting zuidwest) goed. Na 20 oktober is de doortrek niet meer noemenswaard. Zo wordt een groot deel van de koolmezentrek, die vaak eind oktober plaatsvindt, dit jaar niet meer opgemerkt.

Met de mezen trekken kleinere groepjes andere mezen met onder meer 48 Staartmezen, 17 Zwarte Mezen en een Glanskop.

Bij vijf gelegenheden worden trekkende Baardmannetjes waargenomen: 4 oktober (drie exemplaren richting zuidwest), 19 oktober (negen exemplaren richting zuidwest), 23&25 oktober (respectievelijk vier en vier exemplaren richting zuidwest) en ten slotte 26 oktober (één exemplaar richting zuidwest).

Vink

Het najaar van 1987 werd gekenmerkt door vele dagen met weinig trek en enige dagen met enorme aantallen. Ten aanzien van het najaar van 1986 vindt de grote doortrek midden oktober plaats en de aantallen in november zijn zeer laag (zie grafiek 4c). De eerste trekdag met enkele duizenden doortrekkers betrof 30 september. De eerste helft van oktober is met enige duizenden doortrekkers vergelijkbaar met voorgaande jaren. Op 10 oktober volgt een topdag met ruim 63.250 exemplaren richting zuidwest terwijl er op 11 oktober slechts 102 exemplaren werden geteld.

Tabel 1. Een vergelijking van een aantal vogelsoorten tussen het najaar van 1986 en 1987 (uitsluitend richting zuidwest vliegende exemplaren).

	15 sept.- 15 nov. 1986	15 sept.- 15 nov. 1987		15 sept.- 15 nov. 1986	15 sept.- 15 nov. 1987
teluren:	553	631			
Aalscholver	318	802	Veldleeuwerik	16.824	22.862
Blauwe Reiger	98	246	Boomleeuwerik	74	95
Lepelaar	1	34	Graspieper	74.679	96.376
Grauwe Gans	703	1175	Boompieper	442	528
Buizerd	107	73	Roodkeelpieper	1	10
Bruine Kiekendief	3	40	Duinpieper	16	43
Blauwe Kiekendief	28	58	Grote Pieper	5	17
Rode Wouw	—	4	Witte Kwikstaart	859	669
Havik	4	20	Grote Lijster	88	253
Sperwer	585	1103	Koolmees	2564	1307
Slechtvalk	2	8	Pimpelmees	2314	5107
Smelleken	29	22	Rietgors	5067	9750
Torenvalk	90	87	IJsgors	612	687
Kievit	4826	17.964	Geelgors	25	16
Watersnip	221	517	Sneeuwgorst	34	45
Kraanvogel	1	185	Vink	424.788*	366.885
Houtduif	3449	3939	Goudvink	9	27
Holenduif	1127	919	Roek	6532	3699
			Kauw	10.054	7697
			Spreeuw	1.013.892*	517.543

* = waaronder ook 16 november met Vink (2263 exemplaren) vliegend zuidwestoost en Spreeuw (55.005 exemplaren).

Roodkeelduiker	1	Grote Mantelmeeuw	8.625
Roerdomp	2	Drieteenmeeuw	46
Grote Zilverreiger	1	Dwergmeeuw	85
Purperreiger	2	Grote Jager	1
Zwarte Ibis	1	Middelste Jager	1
		Grote Stern	133
Knobbelzwaan	25	Visdief	66
Kleine Zwaan	10	Noordse Stern	4
Canadese Gans	6	Dwergstern	2
Rotgans	820		
Brandgans	9	Tortelduif	4
Kolgans	113	Turkse Tortel	132
Rietgans	18	Koekoek	2
Kleine Rietgans	1	Velduil	3
Nijlgans	17	Gierzwaluw	1
		Alpengierzwaluw	1
Wilde Eend	411	Groene Specht	2
Pijlstaart	25	Grote Bonte Specht	18
Smient	188		
Wintertaling	392	Strandleeuwerik	42
Zomertaling	2	Kuifleeuwerik	7
Slobeend	11	Boerenzwaluw	200
Bergeend	8	Huiszwaluw	79
Krooneend	2	Oeverzwaluw	6
Toppereend	5	Waterpieper	3*
Kuifeend	42	Oeverpieper	1.055
Tafeleend	31	Gele Kwikstaart	331
Brilduiker	33	Grote Gele Kwikstaart	78
Zwarte Zeeëend	11		
Middelste Zaagbek	8	Heggemus	710
		Beflijster	16
Steenarend	1	Merel	308
Ruigpootbuijzerd	1	Zanglijster	4.760
Visarend	5*	Koperwiek	32.138
Wespendief	8	Kramsvogel	36.016
Grauwe/Steppenkiekendief	1		
Boomvalk	15	Goudhaan	103
		Vuurgoudhaan	3
Scholekster	186	Staartmees	48
Kluut	3	Zwarte Mees	16
Bontbekplevier	54	Glanskop	1
Kleine Plevier	1	Baardmannetje	21
Goudplevier	81		
Zilverplevier	41	Klapekster	4
Steenloper	47	Vlaamse Gaai	15
Bokje	2	Ekster	51
Houtsnip	4		
Wulp	40	Zwarte Kraai	92
Regenwulp	4	Bonte Kraai	1
Rosse Grutto	12		
Kemphaan	5	Huismus	12
Tureluur	110	Ringmus	6.321
Zwarte Ruiter	1	Keep	3.012
Groenpootruiter	13	Goudvink	27
Bosruiter	1	Appelvink	1
Oeverloper	5	Europese Kanarie	17
Kanoetstrandloper	7	Groenling	1.012
Bonte Strandloper	16	Putter	735
Krombekstrandloper	1	Sijs	1.761
Drieteenstrandloper	125	Kneu	3.084
Geelpootmeeuw	1	Frater	114
Zilvermeeuw	27.916	Barmsijs	104
Stormmeeuw	2.515	Kruisbek	4
Kokmeeuw	14.971	Grauwe Gors	5
Kleine Mantelmeeuw	11.003	Ortolaan	4
		Witkopgors	1

Tabel 2. Overige soorten: waargenomen in de periode 15 september-15 november 1987. Bij de soorten zijn uitsluitend de richting zuidwest vliegende exemplaren weergegeven.

Op 17 oktober komt de tweede trek golf waarbij 96.590 exemplaren richting zuidwest worden genoteerd. In de opeenvolgende dagen (18 – 20 oktober) trekken nog eens 107.000 Vinken richting zuidwest zodat in deze vier dagen meer dan 204.000 exemplaren richting zuidwest werden geteld. Het zal duidelijk zijn dat met name op 17 en 18 oktober de aantallen slechts bij benadering geteld konden worden; in de ochtenduren was een voortdurende stroom van wolken Vinken aanwezig die uren voortduurde; zuidoostelijk passeerden op 17 oktober in één uur tijd (7 – 8 uur) al bijna 29.000 exemplaren richting zuidwest. Na 20 oktober worden nog twee opvallende dagen gemeld namelijk 22 oktober met 10.960 exemplaren richting zuidwest en 31 oktober met 26.450 exemplaren richting zuidwest. In de eerste helft van november trokken nog slechts enige tientallen exemplaren per dag door. Op 16 november worden ineens 2263 exemplaren vliegend richting zuidwest gezien.

Goudvink

In oktober worden enige tientallen doortrekken de Goudvinken gezien, hetgeen voor de kuststrook vrij veel is. De meeste exemplaren trekken op dagen met oostelijke winden. Van de meeste vinkachtigen kan verder slechts worden vermeld dat de aantallen belangrijk lager waren dan in voorgaande jaren.

Gorzen

De Rietgors overtrof in het najaar van 1987 ieders verwachting. Was 1986 al een uitzonderlijk goed jaar met ruim 5000 doortrekkers, in 1987 werd dit aantal vrijwel verdubbeld!

Ten aanzien van najaar 1986 was de doortrek sterk geconcentreerd op midden oktober en vindt in november vrijwel geen doortrek meer plaats (zie figuur 4f).

Gedurende een aantal ochtenden in midden oktober was de Rietgors, samen met de Graspieper en Veldleeuwerik verreweg de talrijkst doortrekkende zangvogel die soms in losse groepen van 70 tot 80 individuen tegelijk passeerde. Gedurende de eerste periode met oostelijke winden was deze doortrek nog niet zo opmerkelijk met maximaal 170 exemplaren op 4 oktober. Vanaf 17 oktober nemen de aantallen enorm toe en werden respectievelijk 590, 1025, 2511 en 508 exemplaren richting zuidwest genoteerd. Ook 26 oktober en 31 oktober met respectievelijk 1036 en 762 exemplaren richting zuidwest waren uitzonderlijke dagen. In de eerste helft van november trekken nog slechts 280 exemplaren richting zuidwest met een maximum van 61 exemplaren op 9 november.

De aantallen IJsgorzen waren in 1987 alweer hoger dan in het voorgaande najaar, alhoewel niet duidelijk is in hoeverre de oostelijke winden bij deze kustgebonden soort een rol hebben gespeeld. De topdag viel op 19 oktober met 109 exemplaren richting zuidwest. Ook Sneeuwgorzen, die vaak maar mondjesmaat worden gezien, werden regelmatig waargenomen. Het aantal Geelgorzen was daarentegen teleurstellend laag.

Spreeuw

De aantallen Spreeuwen waren ten aanzien van voorgaande jaren eerder aan de lage dan aan de hoge kant, alhoewel ook voor deze soort het najaar van 1986 een topjaar was. De eerste goede spreekdagen beginnen vanaf 17 oktober tot 20 oktober waarbij ruim 138.300 Spreeuwen passeren met een dagmaximum van 57.140 exemplaren richting zuidwest op 19 oktober. Ook 28 oktober (20.860 exemplaren richting zuidwest) en 31 oktober (48.430 exemplaren richting zuidwest) zijn vermeldenswaard. In november zijn de eerste paar dagen met 49.160 exemplaren richting zuidwest en 15 + 16 november met respectievelijk 42.040 en 55.005 exemplaren richting zuidwest opvallend (zie figuur 4d).

Kraaiachtigen

In tegenstelling tot de verwachting waren de aantallen Roeken en Kauwen in het najaar van 1987 bijna gehalveerd. Wel vielen de beste trekdagen van beide soorten tijdens de tweede periode met oostelijke winden toen (17 – 20 oktober) circa 2660 Roeken en 5540 Kauwen doortrokken. Het opmerkelijke is dat in de laatste decade van oktober en begin november, waarin normaal gesproken de grootste aantallen passeren, slechts enkele tientallen Roeken en Kauwen werden gezien. Er werd in het gehele najaar slechts één langstreckende Bonte Kraai gezien!

Onverwachte gasten

Het volgen van vogeltrek op een gunstig gelegen telpost levert onvermijdelijk een klein aantal zeldzamere soorten op; afgelopen najaar was dit mogelijk onder invloed van oostelijke winden vaker het geval dan in voorgaande jaren.

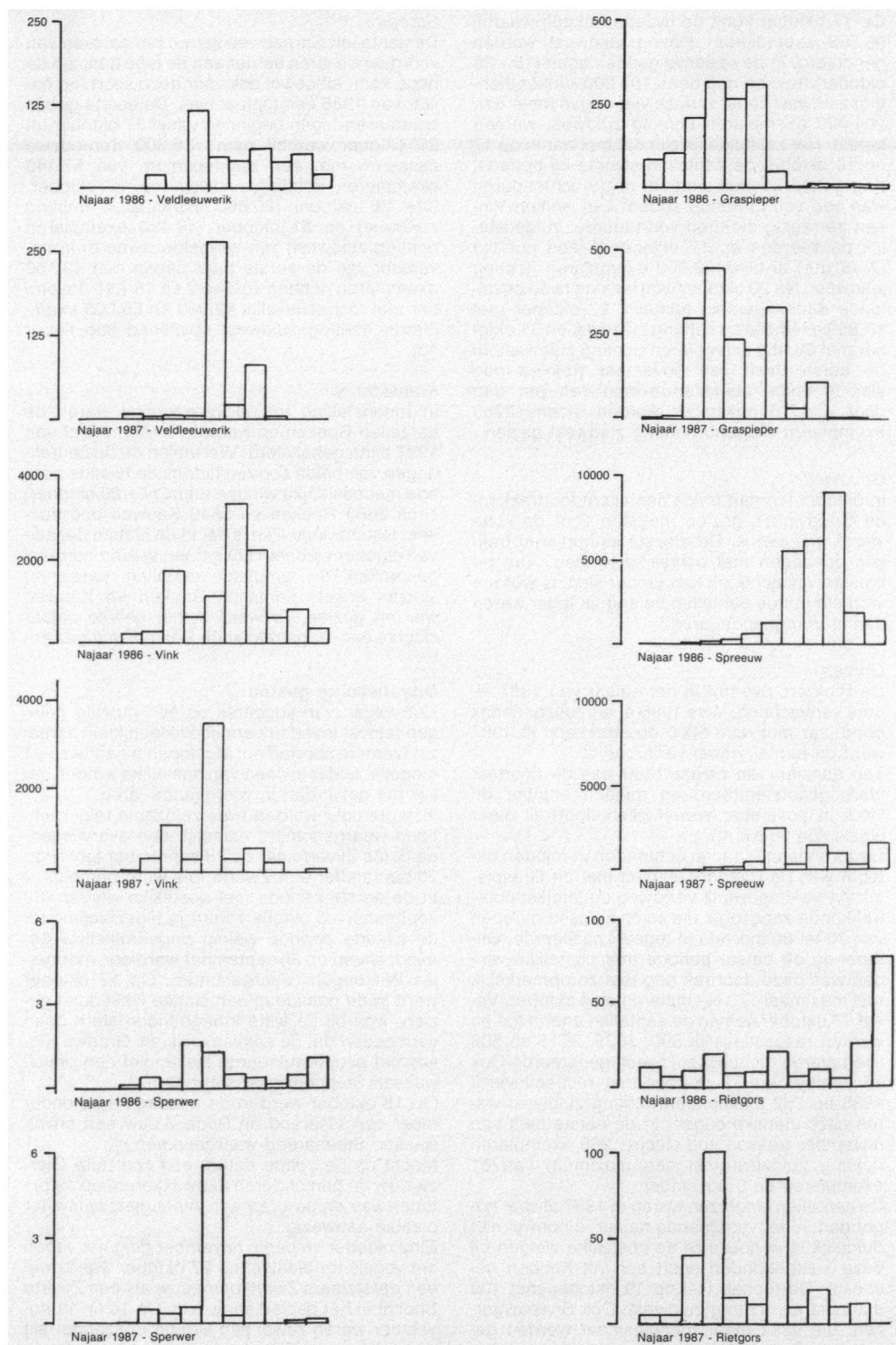
In september werden twee zeldzame reigerachtigen waargenomen, namelijk een overvliegende Grote Zilverreiger op 18 september terwijl op 20 september een Zwarte Ibis werd gemeld.

In de eerste periode met oostelijke winden (30 september – 5 oktober) werd in tegenstelling tot de tweede periode weinig ongebruikelijks gemeld; alleen op 30 september werd een mannetjes Witkopgors waargenomen. Op 17 oktober werd in de namiddag een slanke kiekendief gezien, waarbij de witte kraagbanden sterk doen vermoeden dat de aanvankelijk als Grauwe Kiekendief gedetermineerde kiekendief een onvolwassen Steppenkiekendief betrof.

Op 18 oktober werd in de middag naast onder meer een Visarend en Rode Wouw een onvolwassen Steenarend waargenomen.

Mocht op de zelfde datum een zeer late Gierzwaluw de gemoederen aanwakkeren, op 19 oktober was enige uren een Alpengierzwaluw ter plaatse aanwezig.

Eind oktober en begin november ging het vooral om vogels ter plaatse; op 27 oktober was zowel een eerstejaars Zwartkopmeeuw als een Zwarte Specht in het gebied aanwezig. Op 10 en 11 november waren zowel een Bruine Boszanger als een Siberische Tijftjaf aanwezig. Afgezien van deze soorten werden nog enkele ongebruikelijke waarnemingen gedaan, zoals twee hoog overcir-

Figuur 4. Verloop van de najaarstrek van Veldleeuwerik (a), Vink (b), Graspieper (c), Spreeuw (d), Sperwer (e) en Rietgors (f) in 1986 en 1987.

kelende Roerdompen op 19 oktober en vijf trek-kende Grauwe Gorzen waarvan er vier tijdens oostenwinden passeerden. Op 31 oktober werd een in het westen uiterst schaarse Appelvink waargenomen die richting zuidwest vloog.

Wanneer de aantallen van de verschillende vogelsoorten in het najaar van 1986 en 1987 (tabel 1) met elkaar worden vergeleken dan valt op dat vooral veel breedfronttrekkers in hogere aantallen langs de kust werden gestuurd.

Dit betreft onder meer Aalscholver, reigerachtigen, Grauwe Gans, stootvogels, Kievit, Watersnip, terwijl Kraanvogels nimmer in dergelijke aantallen bij de telposten werden waargenomen.

De Kokmeeuw werd wel in veel grotere aantallen waargenomen, maar de doortrek gedurende de perioden met oostenwinden was zeer gering. Voorts leeuweriken, piepers, Grote Lijster, Pimpelmees en de meeste gorzen.

Van een aantal soorten waarvan ook verwacht kon worden dat er veel grotere aantallen zouden doorkomen, werden juist veel lagere aantallen gezien, zoals Goudplevier, duiven, kwikstaarten, lijsters en kraaiachtigen als Roek en Kauw. Een verklaring hiervoor valt moeilijk te geven. Wel valt op dat de meeste vogelsoorten die relatief laat doortrekken, (eind oktober en begin november) zoals een aantal vinkachtigen (Keep,

Frater en Barmseis), Koolmees en eerder genoemde soorten als duiven, Roek en Kauw afge-lopen jaar niet veel werden gezien. Bij een aantal soorten zou een verklaring kunnen liggen in het feit dat eind oktober een paar dagen noordelijke en noordoostelijke winden overheersten waardoor de doortrek zich mogelijk op grotere hoogte heeft afgespeeld. Hier staat weer tegenover dat in de periode 4 – 10 november toen ook weer zuidoostenwinden aanwezig waren, er tevens vrijwel geen trek was te bespeuren. Een relativerende opmerking over dit verschijnsel is echter ook op zijn plaats. Immers wordt een gecompliceerd verschijnsel als vogeltrek door meer factoren bepaald dan alleen de windrichting. Weersomstandigheden (zoals vorst) in het noordoosten en zuidwesten van Nederland, windrichting op grotere hoogten, nachttrek (bij Goudplevier, Kievit, Watersnip, leeuweriken, Boompieper, lijsters en Spreeuw), populatieschommelingen en invasies kunnen hierbij ook een rol spelen.

Tot slot willen wij nog een paar mensen noemen die, behalve ondergetekenden, veel telgegevens voor dit artikel hebben geleverd. Dit zijn onder meer Gerben van der Geest, Rob ter Ellen, Mervin Roos, Gerrit Roozeboom, Peter Voois, Ton en Kees van Schie.

■ Kees Mostert, Gebbenlaan 60, 2625 KC Delft & Danny Laponder, Vrederustlaan 163, 2543 SW Den Haag.

Litteratuur:

Buurma L.S., R. Lensink & L.G. Linnartz (1986): Hoogte van breedfronttrek overdag boven Twente: een vergelijking van radar en visuele waarnemingen in oktober 1984. *Limosa* 59 : 169 – 182.

*LWVT (1986): Handleiding LWVT. Arnhem (gestencild rapport).

Sovon, (1987): Atlas van de Nederlandse Vogels.

Tinbergen, L. (1960): Vogels onderweg. Zutphen.

Hustings M.F.M. et al (1985): Vogelinventarisatie, Achtergonden, richtlijnen en verslaggeving. Natuurbeheer in Nederland, deel 3. Wageningen.

Vogelwerkgroep Haarlem. Najaarstrekk bij Bloemendaal aan Zee in 1984, 1985 en 1986.

Westrienen, R. van & E. Martein, (1980): Zichtbare vogeltrek langs de Westzeeuwschvlaamse kust. *Het Vogeljaar* 34 (3) : 115 – 120.

Westduinpark (1984): Jaarverslag en vogeltrektelling.

Westduinpark en Monster (1985): Vogeltrektellingen. (over 1986 en 1987 nog in voorbereiding).

*LWVT = Landelijke Werkgroep Vogeltrekten.

Vogel- en Natuurwacht Zuid-Flevoland

Na vier jaar als subgroep van de Vogelwerkgroep 'Het Gooi en Omstreken' te hebben gefunctioneerd heeft de subgroep Zuidelijk Flevoland gemeend zelfstandig te moeten gaan werken in de Stichting Vogel- en Natuurwacht 'Zuid-Flevoland'. Een belangrijke overweging om deze stap te zetten was de wens om een eigen blad uit te brengen met informatie, die voor inwoners van de Flevopolders én voor de 'Flevo-fielen' van belang zou zijn. Voorlopig ligt het in de bedoeling om 'De Grauwe Gans' drie maal per jaar te laten verschijnen. Het eerste nummer is begin 1985 verschenen en bevat gestencilde artikelen over 'Het Weerwater', 'Breedbekstrandloper langs de Knardijk', 'Mogelijk broedgeval van Stormmeeuw bij Almere', 'Trekten bij de Hollandse Brug', 'Belevenissen rond de

vangst van een Sperwergrasmus', 'Vangst van een Noordse Nachtegaal', 'Zonnedaauw in Flevoland', 'Voorjaarsfenologie' en wat andere organisatorische informaties. Het eerste nummer bevat 40 bladzijden (14½ x 20½) en is zeker ook interessant voor diegenen die hun vrije tijd regelmatig in de Flevopolders plachten door te brengen. Er zijn inmiddels al dertien nummers verschenen met interessante artikelen en aardige illustraties.

Indien men zich als lid opgeeft van de Vogel- en Natuurwacht 'Zuid-Flevoland' bij Ton Walraven, Vlis-singenstraat 39, 1324 TE Almere, 03240 - 32 961 ontvangt automatisch ook 'De Grauwe Gans'. Donateurs betalen minimaal f 17,50, huisgenoot-donateurs minimaal f 10,- en jeugd donateur tot en met 16 jaar, minimaal f 12,50 met opgave van geboortedatum. Betalingen op gironummer 4.918.483 ten name van de penningmeester van de Stichting Vogel- en Natuurwacht 'Zuid-Flevoland', 1324 RG Al-mere, 03240 - 32 062.